

H. Mackiewicz, A. Mackiewicz

Olsztynek, st. I, gm. loco, woj.
olsztyńskie

Informator Archeologiczny : badania 28, 115-116

1994

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

piasku i gruzu. Jego zachodniego skraju nie udało się uchwycić, gdyż został on zniszczony podczas prac ziemnych w obrębie wykopu 12b, prowadzonych bez nadzoru archeologa. Fundament był silnie zniszczony. Jego kontynuację dało się zaobserwować w spągu profilu wschodniego wykopu 12b, aż do dziewiątego metra, gdzie schodził poniżej dna wykopu. Także tutaj był on bardzo słabo zachowany — uchwycono zaledwie pojedynczą warstwę kamieni łączonych na zaprawę wapienną. Mur biegnie w kierunku północ-południe i jest pozostałością pierwotnych murów miejskich przy wschodnim skraju fosy między miastem a zamkiem. Podkreślić należy, iż w dotychczasowej literaturze przedmiotu nigdy nie było wzmianki o takich umocnieniach. Na planie Wünscha obrazującym stan umocnień miejskich z ok. 1800 r. widoczny jest jedynie mur obwodowy łączący się z umocnieniami zamku. Należy więc przypuszczać, że pierwotnie przebieg murów obronnych w tym miejscu był nieco inny niż to do tej pory zakładano. Wobec tego zupełnie innego sensu nabiera fakt istnienia fosy pomiędzy miastem a zamkiem. W przypadku bowiem wspólnych założeń obronnych dla zamku i miasta funkcjonujących od początku, istnienie fosy w tym miejscu nie miałyby większego sensu ani znaczenia. Wydaje się, iż pierwotnie oba organizmy osadnicze funkcjonowały osobno i nie musiały mieć wspólnych fortyfikacji obronnych. Istnienie w tym miejscu muru obronnego zdaje się potwierdzać fakt odsłonięcia reliktyw fundamentu kamienno-ceglanego w wykopie pod ciepłociąg prowadzony do zamku, założonym ok. 65 m na północ od wykopu z lipca 1994 r. W miejscu tym stwierdzono obecność fundamentu szerokości ok. 2 m, zbudowanego z kamieni i cegieł gotyckich łączonych na zaprawę wapienną. Można przypuszczać, iż fragm. muru uchwyconego w wykopach 12a i 12b miał również 2 m szerokości, gdyż z pewnością oba fragm. fundamentów należy łączyć ze sobą. Z dużym prawdopodobieństwem można więc stwierdzić, iż pierwotnie mury miejskie w omawianym rejonie biegnęły wzdłuż obecnej ul. Okopowej aż do jej południowego skraju, w kierunku północnym natomiast równoległe do nieistniejącej już ul. Garncarskiej (Töpfer Gasse). Pozostałe wykopy nie wniosły wiele do dziejów miasta. Stwierdzono w ich obrębie głównie nawarstwienia zasypiskowe i niwelacyjne pochodzące z 2. poł. XIX i pocz. XX w. Godnym uwagi jest jedynie odcinek wykopu 12f między 11,10 a 12,72 m, zarejestrowano tu bowiem relikty muru obronnego, którego kontynuacja w kierunku północnym i południowym widoczna jest na powierzchni. Odsłonięty fundament miał 1,62 m szerokości i zbudowany był z kamieni łączonych na zaprawę wapienną. Wypełnisko stanowił gruz ceglany z zaprawą wapienną. Udało się tu uchwycić pierwszy poziom cegieł, który wystąpił na wysokości bezwzględnej 107,2 m n. p. m. Górna część muru w tym miejscu została zniszczona we wrześniu 1964 r., kiedy to rozebrano budynek nr 28 od strony ul. Okopowej — tylna ściana tego domu oparta była właśnie o zachowany w tym miejscu mur obronny. Wydaje się więc, iż obecna uliczka bez nazwy (przedłużenie ul. Stare Miasto), wzdłuż której wytyczony był wykop, została właśnie w tym czasie utworzona, natomiast pierwotnie biegła ona nieco dalej na północ (dawniej ul. Fischer Berg). Jej fragm. uchwycono w profilu wschodnim wykopu 12e. Ulica ta dochodziła do murów, co widoczne jest na planie Wünscha.

Dokumentacja znajduje się w archiwum Państwowej Służby Ochrony Zabytków w Olsztynie oraz Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie (wraz z materiałami).

Olsztynek, st. I
gm. loco, woj. olsztyńskie

ARCHEO-ADAM

Badania i nadzory prowadzili mgr mgr H. Mackiewicz i A. Mackiewicz. Finansowane przez Urząd Miasta w Olsztynku. Drugi sezon badań. Stare miasto, mury obronne w ciągu wschodnim, baszty w murach obronnych, rejon fosy w ciągu wschodnim i południowym, osadnictwo średniowieczne i nowożytnie, XIV-XIX w.

Prace archeologiczne na terenie starego miasta w Olsztynku objęły swym zasięgiem teren budowy kolektora sanitarnego w obrębie starego miasta, a zwłaszcza wschodni ciąg

średniowiecznych murów miejskich. Prowadzono je w czterech etapach:

Etap I — obejmował swym zakresem całkowitą eksplorację baszty prostokątnej (w okresie od 25.05. do 12.08.1993 r. — wykop 1), odsłonięcie relikwów murów miejskich na odcinku od badanej baszty do ul. Krzywej (od 5.07. do 17.08.1993 r.) oraz skuwanie zaprawy cementowej po rozebranym budynku gospodarczym na północ od baszty (od 17.08. do 13.09.1993 r.).

Etap II — to nadzory archeologiczne przy pracach ziemnych prowadzonych w związku z budową kolektora ściekowego, które objęły swym zasięgiem wykopy oznaczone numerami: 2, 2a i 2b (od 7.06. do 13.09.1993 r.), 4a (od 4.01. do 11.01.1994 r.), 5 (od 14.06. do 6.07.1994 r.), 6 i 6a (od 14 do 25.07.1994 r.) oraz wykop bez numeru, określony jako awaryjny, przy ul. Mrongowiusza, zadokumentowany w formie fotograficznej (19.08.1993 r.).

Etap III — obejmował całkowite przebadanie baszty okrągłej w północno-wschodnim narożniku murów miejskich (od 9.12.1993 do 3.01.1994 r.).

Etap IV — obejmował prace remontowe, konserwatorskie i uczelniające przebieg wschodniego ciągu murów miejskich (od 27.09. do 29.10.1993 r. i od 16.05. do 20.11.1994 r.) oraz prace remontowe odspójonej i osypanej części murów (ich zachodniego lica) bezpośrednio na południe od baszty okrągłej, które podjęto pą wizji lokalnej przeprowadzonej 4.07.1994 r., a zakończono w końcu września 1994 r.

W rezultacie wyeksplorowano basztę prostokątną (wykop 1), basztę okrągłą (wykop 3), odsłonięto i uczelniono w terenie 50 m murów miejskich oraz przeprowadzono nadzory archeologiczne związane z budową kolektora ściekowego (wykopy 2, 2a, 2b, 4, 4a, 5, 6, 6a). W obrębie wykopu 1 zarejestrowano m.in. nowożytny podział wnętrza baszty (ściany kamienne łączone głównie na glinę), fragm. podłogi drewnianej oraz bruk kamienny wraz z wcześniejszą izolacją z kory brzozonej układanej płytami na zakładkę. Ponadto stwierdzono wcześniejsze wielokrotne naprawy w obrębie baszty okrągłej (wykop 3), o których wzmiankują źródła historyczne, nie wspominając przy tym o naprawach fundamentów, co przyczyniło się do zniszczenia pierwotnych nawarstwień kulturowych w jej wnętrzu. Udało się wykonać badania dendrochronologiczne elementu drewnianego pozyskanego z baszty, które dały wynik 1358/1359, co jest zbieżne z datą wystawienia dokumentu lokacyjnego (1359 r.).

W wyniku nadzorów archeologicznych przy pracach ziemnych prowadzonych w związku z budową kolektora udało się między innymi zarejestrować drewniane umocnienia kanału rzeki Jemiołki z XVIII i pocz. XIX w. (głównie w wykopach: 2, 4a i 6 oraz w wykopie awaryjnym przy ul. Mrongowiusza), fragm. średniowiecznej drewnianej zabudowy (wykop 4), kamienne kanalizacje pod ul. Grunwaldzką (wykop 5), których wysokość może sugerować, iż w pewnych okresach mogły służyć jako przejścia, oraz — co jest szczególnie interesujące — nawarstwienia geologiczne pod ławą fundamentową murów miejskich wraz z jej spągami (wykop 2b) i lica partii fundamentowych w wykopach 2a i 2b.

Pozyskano duży zbiór zabytków ruchomych w postaci fragm. naczyń ceramicznych, z których wyklejono wiele form i typów, kafli garnkowych, miskowych i płycinowych, w wielu przypadkach także dających możliwości całkowitej rekonstrukcji, przedmiotów z drewna (wykonano m.in. konserwację i rekonstrukcję XV-wiecznego cebrzyka klepkowego), zabytków metalowych (noże, sprzączki, elementy wagi, militaria, gwoździe, elementy osprzętu domowego i in.), przedmioty ze szkła (m.in. niewielkie kulki szklane, fragm. butelek, szkła okiennego), 3 egzemplarze monet (w tym srebrna z 1706 r. Fryderyka Wilhelma), gliniane grzędzidła do sieci, fragm. grzebień kościanego, a także wiele odpadów kości zwierzęcych. Na szczególną uwagę zasługuje wystąpienie w warstwach XVI-wiecznych wyrobów półmajolikowych. Oczywiście rozbieżność chronologiczna poszczególnych egzemplarzy jest dość znaczna, obejmuje bowiem okres od średniowiecza do czasów współczesnych.

Dokumentacja znajduje się w archiwum Państwowej Służby Ochrony Zabytków w Olsztynie oraz Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie (wraz z materiałami).